

ДИЗАЙН

УДК 748

Михайло Бокотей

старший викладач кафедри художнього скла Львівської національної академії мистецтв

Міжнародні симпозиуми гутного скла у Львові: оцінка впливу на розвиток дизайну українського гутного скла

© Бокотей А., 2016

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.51674>

Анотація. Подано короткий огляд діяльності міжнародних симпозиумів гутного скла у Львові, їх програмного наповнення, перелік найвизначніших учасників. Стаття аналізує також вплив симпозиумів на львівську школу художнього скла, зокрема, аспектів освітнього процесу, пов'язаних з дизайном. Проаналізовано взаємозв'язок індивідуальної творчої діяльності знаних у світі митців з проектною роботою на українських скловиробничих підприємствах. Визначено рівень впливу симпозиумів на дизайн гутної продукції львівських підприємств-скловиробників.

Ключові слова: міжнародні симпозиуми гутного скла; авторське скло; дизайн художнього скла; підприємства-скловиробники, українська школа гутного скла.

Постановка проблеми та її актуальність. Історія одного з найяскравіших явищ у культурно-мистецькому просторі України — Міжнародних симпозиумів гутного скла у Львові — розпочалася у 1989 р. завдяки ініціативі Андрія Бокотей, одного з піонерів міжнародного студійного руху на постсоціалістичному просторі. Уже від моменту становлення цього мистецького феномена як вагомій події в культурному середовищі країни до дослідження його багатовекторного впливу на розвиток художнього скла в Україні та поза її межами зверталися багато українських та іноземних мистецтвознавців: Ф. Петрякова, Є. Шимчук [1], Р. Шма-

гало [2], З. Чегусова, А. Ботанова, О. Сом-Сердюкова [3], О. Лосик, Р. Фур [4], Л. Казакова [5] (Росія), А. Гордеева (Росія), Т. Сано (Японія), М. Дюрран (Великобританія) [6], М. Роджерс (США) та ін. Проте жоден з авторів не розглядав питання в науковому контексті впливу симпозиумів на дизайн гутного скла в Україні.

Міжнародні симпозиуми гутного скла відбуваються у Львові кожні три роки. Упродовж 1989-2013 рр. участь у заходах взяли понад 250 художників, мистецтвознавців, власників галерей і працівників музеїв із 29-ти країн. Кожен з художників, учасників симпозиуму, має змогу працювати біля гутних печей з бригадою висококваліфікованих майстрів-гутників. За результатами роботи відбувається виставка, а експоновані твори залишаються в дарунок місту. Сьогодні унікальна колекція зібраних композицій налічує понад 350 одиниць і зберігається у фондах Національного музею у Львові ім. Андрея Шептицького та Музею скла. Метою організаторів є створення музею скла, а відтак можливості експонувати в майбутньому повну колекцію результатів симпозиумів. У світі функціонує лише кілька музеїв скла, у фондах яких зберігаються роботи таких відомих художників як Ервін Ейш, Теодор Зельнер (Німеччина), Едвард Лейбовіц (Бельгія), Іржі Шугаєк (Чехія), Марвін Ліпофські, Стівен Рольф Пауел, Майкл Роджерс, Марк Екstrand (США), Ед ван Дійк (Нідерланди), Ніколя Морен, Ян Зорічак (Франція), Фідаїль Ібрагімов, Любов Савельєва (Росія) та багато інших. Проте колекція жодного з цих музеїв не була сформована з авторських творів, виконаних в одному місці під час мистецьких форумів [7].

Це, на перший погляд, може не мати суттєвого значення для культурної вартості музейної колекції, але слід передусім врахувати специфіку самого процесу виконання авторських композицій гутним способом. У нормальних, повсякденних умовах і комфортних лаштунках майстерень художники можуть довільно використовувати час і підбирати необхідне обладнання на реалізацію завчасу запроєктованих авторських творів. Експромт і потреба змінювати проект через об'єктивні обставини, які виникають у процесі виконання біля печі, спричинені особливістю технологічного процесу. У таких екстремальних умовах митці диспонують надзвичайно коротким часом і для виконання безпосередньо біля печі, так і для подальшої обробки та довершення композиції. Окрім того, художники працюють з абсолютно іншим матеріалом (фізичні властивості скломаси значно відрізняються в різних міс-

цях), новою бригадою майстрів-виконавців і під тиском загальної уваги і самих учасників, і численних відвідувачів заходу.

Мета статті — визначити рівень впливу симпозіумів на розвиток української школи художнього скла, дизайн гутної продукції львівських та київських підприємств-скловиробників.

Щодо специфіки роботи в таких умовах постійний учасник симпозіумів у Львові, британський художник Метью Дюрран у статті про львівські форуми, опублікованій у альманасі американської Асоціації художників-склярів (Glass Art Society) «ГАС Ньюз» («GAS News»), зазначає: «Успіху можна досягти лише тоді, коли гутник зрозуміє, що ви від нього вимагаєте. Проте, експериментування і спонтанне впровадження змін займає надто багато часу, який біля печі суттєво обмежений. Гутників звинувачувати не можна, вони звикли працювати над тиражуванням одного виробу. Та поміж художниками на симпозіумі є розуміння цієї проблеми. У кінцевому результаті, власне нам, художникам, найбільше залежить на результативному виконанні запланованої роботи» [6, с. 16].

Виклад основного матеріалу. Симпозіуми стали своєрідним каталізатором у появі на світовій арені сучасного мистецтва такого поняття як українське авторське скло та український дизайн художнього скла. Сьогодні, з перспективи понад чвертьстолітньої історії проведення симпозіумів у Львові, можна сміливо ствердити, що саме цей захід став «вікном у світ» для пострадянського українського скловиробництва. Від 1989 р. участь у тоді ще всесоюзному симпозіумі брали Іржі Шугаек (Чехія), Марвін Ліпофски (США), Мікко Меррікалліо (Фінляндія), Янош Єгенейш (Угорщина). Уже на наступному симпозіумі 1992 р., який був у повному значенні міжнародним, участь брала делегація Асоціації художників-склярів у складі тодішнього президента Стівена Ді Едвардса, його заступників Джоша Сімпсона та Такако Сано, іспанського митця Хав'єра Гомеса. Цей візит став початком тісної співпраці з Асоціацією, постійної участі її членів у наступних симпозіумах у Львові, а також появи публікацій на українську тематику в альманасі «ГАС Ньюз», матеріалах наукових конференцій.

Відома російська мистецтвознавець, яка присвятила свої основні дослідження питанню міжнародного студійного руху, Л. Казакова стверджує: «Міжнародні симпозіуми гутного скла у Львові відіграли значну роль у розвитку авторської лінії художнього скла і були необхідні в розкріпаченні художників від ви-

нятково виробничих завдань» [5, с. 273]. Проте, це твердження має додатковий сенс: „виробничі завдання” згаданих художників також піддалися значному впливові авторської лінії та «розкріпачили» український дизайн від усталеного традиційного підходу до проектування тиражних виробів. У асортименті фабричної продукції з’являються зразки з простими формами, відсутніми зовнішніми наліпами, аскетичним внутрішнім декором — адекватні зміни до тогочасних західних віянь у дизайні склопродукції.

Водночас, завдячуючи участі в симпозиумах 1992-го та 1995-го рр. бельгійських, голландських, французьких художників і бізнесменів, з’явилася можливість налагодження співпраці та експорту продукції гутного цеху Львівської експериментальної кераміко-скульптурної фабрики на понад десятиліття, до завершення її діяльності у 2005 р. Завдяки замовленням від іноземних клієнтів, у виробництво на фабриці впроваджували європейські зразки, суттєво відмінні від місцевих за формою, кольором і призначенням.

Практична частина, тобто безпосередня робота художників біля печей, завжди відбувалася на скловиробничих підприємствах, у атмосфері промислового виробництва, наповненого завдяки учасникам симпозиуму духом експромту, експерименту та авторського індивідуалізму. Перші шість акцій відбулися на базі Львівської експериментальної кераміко-скульптурної фабрики. Після закриття ЛЕКСФ наступний симпозиум приймав Бережанський склозавод, 2010 р. робота велася на базі ТОВ «Компанія «Галицьке скло», а 2013 р. — у навчально-виробничій майстерні кафедри художнього скла ЛНАМ.

Враховуючи критичну ситуацію, яка склалась у скловиробництві на Львівщині та відсутність виробничої бази (Бережанський склозавод закрится 2008 р., Компанія «Галицьке скло» — 2011 р.), організатори останнього, 9-го Міжнародного симпозиуму гутного скла ухвалили рішення про зміну концепції проведення заходу й надали можливість експонувати на підсумковій виставці не лише роботи, виконані учасниками безпосередньо під час проведення заходу, а створені в країні походження та привезені для участі в симпозиумі. Безперечно, ця інновація суттєво вплинула на якісний, технологічний, концептуальний та змістовий склад колекції, яка доповнилася роботами художників, виконаними в техніці спікання (Анда Мункевіца, Латвія), литва (Роберт Емерінгер, Люксембург), обробки водним струменем (Сольвіта Брюже,

Латвія), холодної обробки та розпису (Наталья Горохова, Росія).

Упродовж останніх кількох симпозіумів, з огляду на відсутність доступної виробничої бази, українські художники не мали змоги працювати поруч з іноземними учасниками, а тому їхні роботи виставлені на підсумковій виставці, могли бути виконані в іншій техніці, ніж гутна. Проте зазвичай ці роботи автори не передавали в музейну колекцію.

Перш за все необхідно підкреслити той факт, що саме поява художників з усього світу в цеху ЛЕКСФ вплинула на створення цілком нових зразків малотиражної продукції підприємства. Художники-дизайнери впроваджували у виробництво нові техніки декорування, художньо-стильові особливості набули сучасних вартостей, а процес формотворення максимально відповідав технології формування в гарячій скломасі. Постійними учасниками симпозіумів були також Альберт Балабін, Іван Аполлонов, Стас Кадочніков, що у свою чергу мало вплив на асортимент Київського заводу художнього скла, де працювали згадані художники.

Багато іноземних художників, учасників симпозіуму, власноруч виконували свої проекти в складі бригади українських гутників. Серед них віртуозною майстерністю володіють І. Шугаєк (Чехія), М. Екстранд (США), Ж. Лем'є та Ж.-П. Шевальє (Франція). Завдяки спільному виконанню гутних творів, українські майстри-склодуви перейняли досвід і ознайомилися з новими технічними прийомами, способами декорування та формування, а також освоїли використання дещо інших інструментів.

Участь у різних симпозіумах брали також такі відомі дизайнери-практики зі світовим іменем як Іржі Шугаєк (Чехія), Патрік Ілло (Словаччина), Ремігіус Крюкас та Вігантас Пауляускас (Литва), Анда Мункевіца (Латвія), Вііві-Анн Кеердо та Кай Коппель (Естонія), Марк Екстранд, Стівен Рольф Пауел і Майкл Роджерс (США), Метью Дюрран (Великобританія), Казуші Накада (Японія).

Визначальну роль у подальшій діяльності наступного скло-виробничого підприємства — ТОВ «Компанія «Галицьке скло» — мав 8-й Міжнародний симпозіум гутного скла 2010 р. За задумом власника підприємства В. Дем'янюка скляна продукція Компанії мала ексклюзивний характер, а її вартість на ринку, якщо не дорівнювати, то наближатися до ціни венеційського скла. Проте аматорська діяльність керівництва, відсутність професійного дизайнера на виробництві, низький мистецький рівень зразків

продукції та недолугість координаторів виробничого процесу не могли не звернути на себе увагу учасників симпозіуму, серед яких були й художники-підприємці Р. Крюкас (Литва), Ж.-П. Шевальє (Франція) та М. Екстранд (США), котрі запропонували допомогу в переобладнанні та розвитку Компанії.

Результатом цієї ініціативи став приїзд на початку 2011 р. литовських художників В. Пауляускаса, Р. Пеляцкаса та директора Вільнюського склозаводу В. Уляцкаса, які упродовж двох місяців працювали над створенням нової колекції «Компанії «Галицьке скло». Поряд з виконанням зразків гутної продукції проводилася робота над удосконаленням технологічного процесу та якості готових виробів. Художники створили понад 50 композицій, які переважно склалися з 3-5-ти досить простих утилітарно-декоративних форм з доволі складним внутрішнім декором. Колекція цілком відрізнялася від традиційних для української гуті зразків, а також була виконана із застосуванням у декоруванні кольорових порошків, що не властиво для місцевих технологій. Нова колекція була виставлена на ярмарку в м. Франкфурт (Німеччина), високо оцінена фахівцями, а підприємство отримало значну кількість замовлень. Причиною цього було також те, що впродовж 2001-2008 рр. Вільнюський склозавод успішно реалізував на ринку подібну продукцію, а після припинення роботи 2008 р. його постійні клієнти залишилися без джерела постачання. «Вакантне місце» мала можливість зайняти «Компанія «Галицьке скло».

Проте, незважаючи на позитивні зрушення у виробничому процесі та перспективу розвитку останнього підприємства-виробника гутного скла в Україні, після технологічної зупинки наприкінці літа 2011 р. склоцех «Компанії «Галицьке скло» так і не поновив роботу.

Інтеграційні, пізнавальні та комунікаційні процеси, які спостерігаємо від заснування Міжнародних симпозіумів гутного скла у Львові, чинять вирішальний вплив на формування мистецького бачення наступних поколінь художників-склярів. Починаючи від 1992 р. у рамках усіх симпозіумів відбувався студентський міні-симпозіум, участь в якому брали групи молодих митців з Росії, Угорщини, Латвії, Литви, Білорусі, Польщі, Франції, Словаччини та України. Свої твори студенти виконували на базі навчально-виробничих майстерень кафедри художнього скла Львівської національної академії мистецтв і виставляли поряд з професійними художниками на фінальній експозиції в

Національному музеї у Львові. Сьогодні можна сміливо стверджувати, що саме з початком роботи симпозіумів і участі в них студентів Львівської академії докорінно змінився підхід молодого покоління до постановки мистецьких цілей, формування авторської думки. Зазнали переосмислення естетичні вартості та, насамперед, почало превалювати ідейне, образотворче начало.

Необхідно також зазначити, що водночас зі зміною характеру виконання семестрових і дипломних робіт, зазнало змін у напрямку поступового тяжіння до образотворчості й програмно-методичне наповнення освітнього процесу на профільній кафедрі ЛНАМ. Це, на думку автора пропонованого дослідження, не можна розглядати винятково в позитивному контексті. Упродовж останніх двох десятиліть відбувся поступовий перехід на постановку концептуальних задач, перевлаштування апарату візуально-образного сприйняття на ідейне трактування поставлених завдань. З часом відбулося майже цілковите виведення з навчальних програм підготовки фахівців на всіх освітньо-кваліфікаційних рівнях завдань ужиткового характеру та абсолютне усунення завдань з дизайну продукції для скловиробничих підприємств. Як результат, у 2009-2011 рр. за час роботи «Компанії «Галицьке скло» не вдалося знайти серед випускників ЛНАМ і працевлаштувати дизайнера декоративно-ужиткового скла.

Безперечно, зміна характеру навчального процесу відбувалася паралельно з поступовим занепадом скляної промисловості в Україні, а відтак і відсутністю бази для проходження навчально-виробничої практики молодих спеціалістів та отримання досвіду роботи на виробництві. Натомість, необхідно брати до уваги також той факт, що з появою можливості відродження скловиробничої галузі постане надзвичайно болюче питання відсутності не тільки майстрів-гутників, а й професійних дизайнерів склопродукції. Тоді процес відновлення конкурентної спроможності розтягнеться на довгі роки або буде значно коштовнішим, оскільки працевлаштувати доведеться іноземних фахівців.

Культурну вартість симпозіумів можна розглядати багатовекторно: як мистецький проект, що є складовою соціокультурного простору та формує певні естетичні уявлення та смаки публіки; як інструмент популяризації українського художнього скла у світі та ознайомлення мистецького середовища України з досягненнями світового склярства; як значущий освітній механізм у

процесі підготовки фахівців у галузі скловиробництва та декоративно-прикладного мистецтва; як фактор впливу на вчасне регування та корекцію вектора стилістичних та ідейних нуртів у вітчизняному художньому склі.

Висновки. Започаткування проведення Міжнародних симпозиумів гутного скла у Львові мало надзвичайно значущий вплив на розвиток не лише авторського художнього скла в Україні, але й на функціонування вітчизняних підприємств-скловиробників і на дизайн їхньої гутної продукції. Сьогодні можемо однозначно ствердити, що цей захід у науковому контексті слід розглядати як вартий уваги об'єкт окремого дослідження, повноцінне явище в культурно-мистецькому просторі нашої держави та важливий механізм впливу на процеси розвитку художнього скла та скловиробничої галузі.

Перспективи дослідження: стаття становить частину наукового дослідження, яке вперше в українському мистецтвознавстві розглядає проблеми впливу міжнародних культурно-мистецьких заходів на розвиток дизайну художнього скла в Україні.

1. Шимчук Є. Міжнародний симпозиум з гутного скла / Є. Шимчук // Образотворче мистецтво. — 1993 — Ч. 2. — С. 53-55.
2. Бокотей А.А., Шмагало Р.Т. Музей скла: прозорість існування // Образотворче мистецтво. — 2001. — Ч. 1. — С. 92-93.
3. Сом-Сердюкова О.М. Тенденції розвитку київської школи художнього скла 1950-х – 1990-х років : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.06 «Декоративно-прикладне мистецтво» / О.М. Сом-Сердюкова. — Львів : Львівська академія мистецтв, 2000. — 24 [1] ст.
4. Фур Р. Симпозиуми гутного скла у Львові: історія становлення та діяльність / Р. Фур // Вісник ЛНАМ. — Вип. 22. — Львів : ЛНАМ, 2011. — С. 91-99.
5. Казакова Л.В. Мировое художественное стекло XX века. Основные тенденции. Ведущие мастера : монография / Л.В. Казакова. — М. : Пинакотека, 2007. — 273 с.
6. Durran M. International Window. Ukraine. 8th International Blown Glass Symposium, Ukraine 2010 / Matthew Durran // Glass Art Society — NY. — 2011. — С. 16-17.
7. Бокотей М.А. Інформаційні матеріали 9 Міжнародного симпозиуму гутного скла у Львові / М. А. Бокотей, – Львів, 2013. — 20 с.

8. Шимчук Є. Мистецтво скла в Україні / Є. Шимчук // Артанія: Альманах. — Кн. 195. — К., 1995. — С. 34-36.
9. Шимчук Є. Ми є на земній кулі як держава мистецька / Є. Шимчук // Образотворче мистецтво. — 1997. — Ч. 2. — С. 67-68.
10. Каталог виставки творів III Міжнародного симпозиуму з гутного скла. II Міжнародний симпозиум з гутного скла 1992 / [Укл. Є. Шимчук]. — Львів : Компанія Гердан, 1995. — 89 с., іл.

ANNOTATION

Mykhaylo Bokotey. International Blown Glass Symposiums in Lviv. Influence estimation on the development of Ukrainian blown glass design.

This article is a part of the scientific research where influence of international cultural events on the development of glass art design in Ukraine is analyzed. The short description of international blown glass symposiums in Lviv, its program and list of prominent participants is exposed in the article. The issue of symposiums influence on Lviv glass school is also performed in the article, synthesizing the part of educational process concerning glass design. The interaction between individual artistic work of famous glass artists and design process on ukrainian glass manufactures is analyzed here. Also the level of symposiums influence on glass design at Lviv enterprises is defined.

Keywords: International Blown Glass Symposiums; individual glass art; glass art design; glass enterprises.

АННОТАЦИЯ

Михайло Бокотей. Международные симпозиумы гутного стекла во Львове: оценка влияния на развитие дизайна украинского гутного стекла. Дан краткий обзор деятельности международных симпозиумов гутного стекла во Львове, их программного наполнения, перечень самых известных участников. Статья касается также вопросов влияния симпозиумов на львовскую школу художественного стекла, в том числе аспектов образовательного процесса, связанных с дизайном. Проанализирована взаимосвязь индивидуальной творческой деятельности известных в мире художников с проектной работой на украинских предприятиях. Определён уровень влияния симпозиумов на дизайн гутной продукции львовских предприятий-стеклопроизводителей.

Ключевые слова: международные симпозиумы гутного стекла, авторское стекло, дизайн художественного стекла, предприятия-стеклопроизводители, украинская школа гутного стекла.